

MODUŁ 2 PROJEKT EDUKACYJNY W ROZWIJANIU PRZEDSIĘBIORCZOŚCI WŚRÓD UCZNIÓW

Do najważniejszych umiejętności zdobywanych przez uczniów w trakcie kształcenia ogólnego w gimnazjum, a także w szkole ponadgimnazjalnej należą m. in.:

- wyszukiwanie, selekcjonowanie i krytyczna analiza informacji,
- rozpoznawanie własnych potrzeb edukacyjnych oraz uczenie się;
- praca zespołowa.

Ta ostatnia umiejętność jest m.in. wyznacznikiem kapitału społecznego, którego rozwój w rządowej strategii *Polska 2030*¹ został uznany za jedno z 10 kluczowych wyzwań w perspektywie najbliższych 20 lat w Polsce. Przy czym kapitał społeczny jest rozumiany jako potencjał społecznego zaufania, współpracy, samoorganizacji i wzajemnej pomocy obywateli.

Zaufanie jest jedną z najważniejszych wartości utrzymujących spójność grup społecznych, a w szerszym wymiarze – społeczeństw. Bez zaufania, bez przekonania, że można wierzyć drugiej osobie, cudzemu słowu, diagnozie czy obietnicy, nie da się dobrze funkcjonować ani w rodzinie, ani w biznesie, ani w państwie.

Źródło: Zaufanie społeczne, Komunikat z badań, Warszawa 2012, s. 3.

Kapitał społeczny jest zjawiskiem kulturowym i obejmuje **obywatelskie nastawienie członków społeczeństwa, normy społeczne**, które wspierające działania wspólne oraz **zaufanie interpersonalne** i **zaufanie obywateli do instytucji publicznych**. Nie powstaje w krótkich odstępach czasu, ale jest efektem zmian i długofalowych działań; ma charakter dobra publicznego i **nie jest własnością** poszczególnych **jednostek**, ale **zależy** od poszczególnych jednostek dokładnie ich **nastawienia, przekonań, systemu wartości**.²

Kapitał społeczny jest to również sieć powiązań – moralnych, obyczajowych - jednostki ze społeczeństwem, która pozwala na współdziałanie z innymi dla dobra wspólnego.

¹ Polska 2030. Wyzwania rozwojowe, Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, Zespół Doradców Strategicznych Prezesa Rady Ministrów, Warszawa 2009.

² J. Czapiński, T. Panek, *Diagnoza społeczna 2013*, Tom 7, Warszawa 2013, s. 285.

Kurs internetowy „Młodzi Przedsiębiorcy - jak prowadzić projekty uczniowskie”

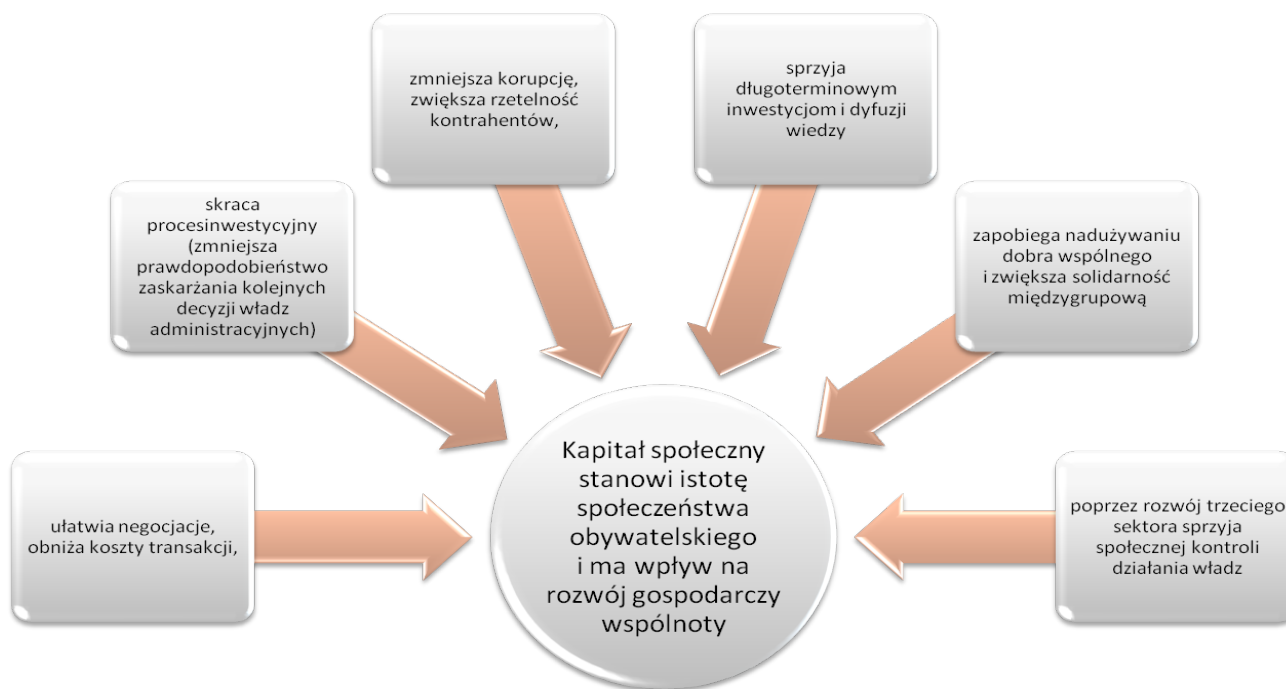

Wskaźnikami kapitału społecznego są:

- **zaufanie do innych ludzi**
- dobrowolna (niewymuszona) **przynależność do organizacji** i praca w nich, a także pełnienie funkcji
- **udział** w nieprzymusowych **zebraniach publicznych** i **zabieranie na nich głosu**, organizowanie tego typu zebrań
- **dobrowolne działania na rzecz społeczności lokalnej, w tym wolontariat**
- **udział w wyborach parlamentarnych, pozytywny stosunek do demokracji**
- **otwartość na innych, w tym pozytywny stosunek do mniejszości.**³

Jakie korzyści niesie ze sobą kapitał społeczny można zobaczyć na schemacie zamieszczonym poniżej.

Źródło: na podstawie J. Czapiński, T. Panek, *Diagnoza społeczna 2013*, op. cit., s. 285.

Zalety kapitału społecznego nie ograniczają się do efektów ekonomicznych, ale także mają wpływ na życie społeczeństwa, ponieważ ludzie mają do siebie zaufanie i ze sobą współpracują.

Na tle innych krajów **Polska ma jeden z najniższych wskaźników uogólnionego zaufania do innych ludzi** (badania European Social Survey ESS w 2006 i 2012 r.). W Polsce **z opinią, że większości ludzi można ufać, zgadzało się zaledwie 10,5%** respondentów w **2003 i 2005 r.**, **11,5 % w 2007 r.**, **13,4% w 2009 r.** i tyle samo w 2011 r. oraz **12,2% w 2013 r.**, a **najwięcej w 2012 r. – 18%**. Jest to trzy razy mniej niż w Danii, Norwegii i Finlandii, które to kraje w ostatnim rankingu jakości życia zajęły wśród 199 państw odpowiednio 15, 1 i 21 miejsce (Polska 39).⁴

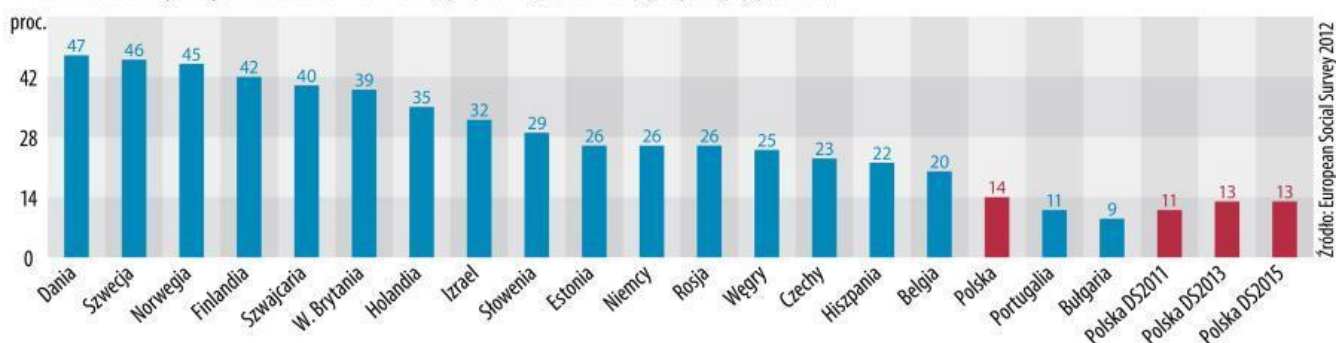
³ J. Czapiński, T. Panek, *Diagnoza społeczna 2013*, op. cit., s. 285.

⁴ Tamże, s. 285 - 286.

Kurs internetowy „Młodzi Przedsiębiorczy - jak prowadzić projekty uczniowskie”

Jak oceniamy innych (odsetek osób w wieku 16 i więcej lat przekonanych, że ludzie najczęściej starają się być pomocni)

Źródło: European Social Survey 2012

Źródło danych: dla wszystkich krajów, włącznie z Polską ESS - European Social Survey 2006 i 2012 (odsetek odpowiedzi 7-10 na skali: 0- „ostrożności nigdy za wiele”, 10-„większości ludzi można ufać”), Źródło:

<http://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/spoleczenstwo/1632873,1,polacy-szczesliwi-ale-chca-zmiany-janusz-czapinski-o-wynikach-diagnozy-spolecznej.read> [dostęp: 10.10.2015].

Polacy nie wierzą też w dobre intencje innych i tylko 13% w 2014 r. jest przekonanych, że ludzie najczęściej starają się być pomocni; przy czym najbardziej nieufni są ludzie młodzi, a wyniki od 2011 roku do 2014 wahały się od 11% do 14%.

Edukacja jest najważniejszym i podstawowym warunkiem wzrostu i przemian kapitału społecznego w nadchodzących dekadach. Po pierwsze, nauczanie powinno od najwcześniejszych lat obejmować edukację obywatelską: zachęcać do aktywności społecznej, uczyć współpracy i działania na rzecz wspólnego dobra. Po drugie, system edukacyjny musi być nastawiony na krzewienie indywidualnej kreatywności i innowacyjności uczniów. Szkoły należy zreformować w kierunku uczenia samodzielności i elastyczności w myśleniu, zachęcania do bycia twórczym oraz promowania wspólnej, zbiorowej pracy uczniów.

Źródło: *Polska 2030: Wyzwania rozwojowe*; Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, Warszawa 2009, s. 327.

Odpowiedź na tak definiowane wyzwania społeczne znalazła się w systemie edukacji, gdzie postulowano m.in. nauczanie i uczenie się przez doświadczanie i działanie, a także demokratyczne praktyki i uczenie się poprzez pracę zespołową. Dlatego zalecane w podstawie programowej kształcenia ogólnego⁵ warunki i sposoby realizacji przyjętych celów mówią o zdobywaniu wiedzy przez uczniów poprzez własną aktywność, doświadczanie, eksperymentowanie, obserwowanie, odkrywanie i samodzielne rozwiązywanie problemów znanych z codziennego życia. W ten sposób stworzona została konieczność zmiany tradycyjnego modelu nauczania i możliwość sięgnięcia po nowe metody, co wiąże się bezpośrednio z wykorzystaniem **metody projektu edukacyjnego**.

Kolejną ważną wartością w systemie edukacji stała się przedsiębiorczość, która jako kompetencja kluczowa związana z procesem uczenia się przez całe życie znalazła się w Zaleceniach Parlamentu Europejskiego i Rady Unii Europejskiej.⁶ W dokumencie z 18 grudnia 2006 r.⁷ zdefiniowano ją jako kreatywność, zdolność osoby zarówno do wcielania pomysłów w czyn jak i podejmowania ryzyka, czy planowania przedsięwzięć i osiągnięcia zamierzonych celów.⁸

⁵ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. 2012, poz. 977).

⁶ Dz. Urz. UE, L 394 z 30 grudnia 2006 r. PL.

⁷ Dz. Urz. UE, L 394 z 30 grudnia 2006 r. PL, Załącznik „Kompetencje kluczowe w uczeniu się przez całe życie – europejskie ramy odniesienia”, s. 13. Materiał dostępny pod adresem: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:394:0010:0018:pl:PDF> [dostęp: 10.10.2014]

⁸ A. Mikina, B. Zajęc, Metoda projektów w gimnazjum. Poradnik dla nauczycieli i dyrektorów gimnazjów, ORE, Warszawa 2010, dz. cyt., s. 80.

Kurs internetowy „Młodzi Przedsiębiorczy - jak prowadzić projekty uczniowskie”

Centrum Edukacji Obywatelskiej

W podstawie programowej kształcenia ogólnego przedmiotu wiedza o społeczeństwie w III etapie edukacyjnym⁹, jako wymaganie ogólne (cele kształcenia) określono: **Rozumienie zasad gospodarki rynkowej, czyli Uczeń rozumie procesy gospodarcze oraz zasady racjonalnego gospodarowania w życiu codziennym; analizuje możliwości dalszej nauki i kariery zawodowej.** Natomiast w wymaganiach szczegółowych są to następujące zagadnienia:

- Praca i przedsiębiorczość (pkt 24),
- Gospodarka rynkowa (pkt 25),
- Gospodarstwo domowe (pkt 26),
- Pieniądz i banki (pkt 27),
- Gospodarka w skali państwa (pkt 28),
- Przedsiębiorstwo i działalność gospodarcza (pkt 29).

Metoda projektu

Metoda projektu edukacyjnego jest szczególnie korzystna w zakresie pobudzania aktywności uczniów, a jej głównym celem jest wykonanie przez uczniów - indywidualnie lub w zespole - przedsięwzięcia związanego z rzeczywistym otoczeniem, w ramach zaplanowanych i prowadzonych zgodnie z ustaleniami działań. Uczniowie otrzymują zadanie/problem i sami - na podstawie własnych doświadczeń - wypracowują odpowiednie rozwiązanie, które następnie przedstawiają swoim kolegom i nauczycielowi.

„**Projekt** 1. plan działania, 2. wstępna wersja czegoś, 3. dokument zawierający obliczenia, rysunki itp. dotyczące wykonania jakiegoś obiektu lub urządzenia.”

Internetowy słownik języka polskiego zamieszczony na stronie <http://sjp.pwn.pl/szukaj/projekt> [dostęp: 01.10.2014]

Metoda projektu uczy wykorzystywania umiejętności z różnych dziedzin oraz przygotowuje do funkcjonowania w zmieniających się warunkach gospodarki rynkowej. Pozwala przygotować uczniów do wykorzystywania wiadomości teoretycznych w praktyce. Ma to szczególne znaczenie w ekonomii, ponieważ ekonomia to przede wszystkim nauka praktycznego zastosowania teorii w życiu codziennym.

„**Projekt** to zorganizowany i ułożony w czasie (z określonym początkiem i końcem) ciąg wielu działań, zmierzający do osiągnięcia konkretnego i mierzalnego wyniku, adresowany do wybranych grup odbiorców, wymagający zaangażowania znacznych, lecz limitowanych środków rzeczowych, ludzkich i finansowych.”

Podręcznik zarządzania projektami miękkimi w kontekście Europejskiego Funduszu Społecznego, MRR, Warszawa 2006, s. 8.

Pojęcie projektu było znane już od starożytności, kiedy *wielkie budowle wykonywane były na podstawie szczegółowych, jednorazowych planów technicznych i organizacyjnych, szczegółowo określających zadania oraz zasady kierowania pracą wykonawców.*¹⁰ Początkowo projekty miały przede wszystkim charakter techniczny, a po raz pierwszy wykorzystano metodę projektu pod koniec XVI wieku w Akademii św. Łukasza we Włoszech. Pod koniec XVIII wieku stosowano metodę w wyższych szkołach technicznych i przemysłowych Francji, a także innych państw Europy.

Do szkół metoda projektu została wprowadzona od połowy XIX wieku przez S. H. Robinson (USA), który podkreślał jej rolę w demokratycznym wychowaniu. W Europie metoda projektu upowszechniła się na początku XX wieku, a na ziemiach polskich stosowano ją w szkołach jeszcze przed

⁹ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. z 2012, poz. 977).

¹⁰ A. Matczewski, Zarządzanie projektami, [w] A. K. Koźmiński, W. Piotrowski (red.), Teoria i praktyka, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2005, s.455.

Kurs internetowy „Młodzi Przedsiębiorczy - jak prowadzić projekty uczniowskie”

Centrum Edukacji Obywatelskiej

I wojną światową; jej propagatorami byli M. Sjudaka oraz P. Szczypiński.¹¹ Wprowadzenie metody projektu do szkół było wynikiem tego, że w połowie XX wieku działania projektowe obejmowały nie tylko sferę techniczną, ale również ekonomiczną, czy też naukowo- badawczą. **Współcześnie nikt nie wyobraża sobie realizacji wielu złożonych przedsięwzięć bez metody projektu i to bardzo często powiązanej z utworzeniem specjalnych struktur czy to w instytucjach, firmach, czy organizacjach pozarządowych.**

Projekt edukacyjny doskonale kształtuje postawy niezbędne do funkcjonowania w życiu gospodarczym tj.: samodzielność, rzetelność, odpowiedzialność. Uczeń realizujący projekt jest lepiej zmotywany do skutecznego działania, a poprzez realizację pojedynczych działań projektowych może także rozwijać swoje zainteresowania, co z kolei gwarantuje powodzenie pracy zespołowej. Ponadto praca metodą projektu pozwala na kształtowanie wśród uczniów umiejętności związanych z organizowaniem i przeprowadzaniem konkretnych działań poczynając od szukania pomysłów, przez planowanie, realizację i ocenę efektów przedsięwzięcia.

Podczas pracy metodą projektu w programie „Młodzi Przedsiębiorczy”, uczniowie oprócz wiedzy z zakresu przedsiębiorczości, zdobywają takie umiejętności jak:

- definiowanie problemów i ich rozwiązywanie,
- planowanie i organizacja własnej pracy oraz zarządzanie czasem,
- praca w grupie,
- rozwiązywanie konfliktów,
- formułowanie i wyrażanie własnych opinii, w tym prowadzenie dyskusji i wystąpień publicznych,
- przygotowanie i prezentacja wyników pracy,
- korzystanie z różnych źródeł informacji,
- zbieranie i selekcja informacji,
- prowadzenie badań, analiza danych, wyciąganie wniosków oraz podejmowanie decyzji.

Metoda projektu wykorzystywana do pracy z uczniami pokazuje proces dochodzenia do wiedzy. Podczas realizacji projektu uczniowie samodzielnie zdobywają informacje z różnych źródeł - np. Internetu, książek, roczników statystycznych, prasy - weryfikują je i opracowują, a następnie na ich podstawie podejmują decyzje.

Przykładowo: jeśli uczniowie realizują projekt dotyczący lokat bankowych, to ich zadaniem jest zebranie informacji na temat rodzaju lokat dostępnych ofert bankowych, a także wybranie najkorzystniejszej z nich. Takie aktywne poszukiwanie informacji pozwala uczniom lepiej przyswoić zdobyte informacje. Kształci też umiejętność samodzielnego zdobywania wiedzy, co jest niezwykle istotne w dalszym procesie edukacji, kiedy np. zadaniem studenta jest samodzielne przygotowanie się do egzaminów, przy wykorzystaniu innych źródeł nie tylko wykładów.

Pracując metodą projektu uczniowie w aktywny sposób poszerzają swoją wiedzę, dzięki czemu lepiej zapamiętują informacje. Ponadto kształcą umiejętności niezbędne w dorosłym życiu i wykorzystywane później w pracy zawodowej. W przypadku stosowania wykładu uczniowie są jedynie biernymi obserwatorami/słuchaczami. Trudniej im przyswoić nowe wiadomości, których często nie potrafią przełożyć na praktykę i wykorzystać przy rozwiązywaniu problemów życia codziennego.

Nauczyciel odgrywa istotną rolę w procesie kształcenia. Dlatego też w przypadku stosowania metody projektu powinien zapewnić uczniom odpowiednie narzędzia, z których mogą korzystać, a także udzielać im wsparcia w przypadku pojawienia się problemów i wątpliwości.

¹¹ E. Torończak, Metoda projektu edukacyjnego w procesie kształcenia, [w:] M. Szpotowicz (red.), Europejski wymiar edukacji – program Comenius w Polsce, Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji, Warszawa 2011, s. 12- 13.

Kurs internetowy „Młodzi Przedsiębiorczy - jak prowadzić projekty uczniowskie”

Metoda projektu wymaga od nauczyciela zmiany zasad prowadzenia zajęć i organizacji pracy. Jego zadaniem jest określenie problemu, tematu i celu projektu, a następnie pomoc w podziale na grupy robocze i monitorowanie pracy uczniów. Ponadto praca metodą projektu wymaga od nauczyciela dużych umiejętności organizacyjnych i komunikacyjnych, zdolności do motywowania uczniów, jak i współpracujących z nim nauczycieli. Dlatego **nauczyciel opiekun projektu uczniowskiego powinien być przede wszystkim doradcą, mentorem.**

Ważna jest również umiejętność pozyskiwania do udziału w projekcie jak największej liczby sojuszników, którzy mogą być wsparciem dla uczniów. Należy jednak pamiętać, że każde zajęcia realizowane metodą projektu przebiegają w inny sposób. Projekt, nawet jeśli jest realizowany na podstawie sprawdzonego wcześniej scenariusza, nigdy nie powtarza się w identycznej formie. Ponieważ trudno jest określić z góry rezultaty niektórych kroków podjętych w czasie jego realizacji.

Rodzaje projektów

Powołując się na poszczególne rodzaje zadań oraz przyjęte kryteria, projekty możemy podzielić na:

- **struktura projektu:**
  - **Projekt silnie ustrukturyzowany**, w którym samodzielność uczniów jest ograniczona, a nauczyciel określa wymagania, zarówno co do zakresu projektu, jak i oczekiwanych rezultatów. Tego typu projekt stosowany jest najczęściej, gdy uczniowie po raz pierwszy pracują tą metodą i nie mają doświadczenia w zakresie samodzielnej realizacji projektów.
  - **Projekt słabo ustrukturyzowany** przewiduje dużą samodzielność uczniów na etapie wyboru tematu, zakresu projektu, określenia problemu i sposobów jego rozwiązania oraz form prezentacji efektów pracy.
- **forma pracy uczniów:**
  - **Projekt jednorodny** - skierowany na osiągnięcie tego samego celu, np. wszyscy uczniowie wykonują biznes plan dla przedsiębiorstwa, wybierając jedynie inny profil i zakres działania firmy.
  - **Projekt zróżnicowany** - efektem realizacji projektu są różne cele osiągane przez zespoły uczniowskie. Może on być realizowany jednocześnie przez wszystkie grupy uczniowskie lub przesunięty w czasie, tak, aby dostosować tematykę do programu nauczania.
- **zakres kształcenia:**
  - **Projekt przedmiotowy**, którego temat obejmuje zakres jednego przedmiotu. Ten rodzaj projektu może być wykorzystywany w następujących przypadkach: prezentacja nowego materiału lub rozszerzenie tematyki poza podstawę programową, porządkowanie wiedzy i umiejętności według określonego zamysłu, np. projekty przekrojowe jako forma powtórzenia materiału nauczania.
  - **Projekt modułowy** dotyczy obszaru zawartego w module nauczania/kształcenia. Przy czym rezultat projektu powinien świadczyć o umiejętnościach zarówno umysłowych, jak i praktycznych uczniów po zakończeniu modułu.
  - **Projekt interdyscyplinarny** ma na celu integrację wiedzy i umiejętności związanych z różnymi przedmiotami nauczania. Projekt ten może być prowadzony przez jednego lub kilku nauczycieli, a jego zaletą jest m.in. umożliwienie uczniom spojrzenia na pewne aspekty kompleksowo, ale z różnych perspektyw.

W literaturze przedmiotu możemy spotkać jeszcze inne klasyfikacje projektów edukacyjnych.

Ważne wskazówki

Podczas pracy metodą projektu konieczne jest również przygotowanie harmonogramu realizacji całego projektu oraz jego poszczególnych etapów. Jeśli projekt jest realizowany przez cały semestr warto już na początku pracy wskazać daty, czy też zajęcia, na których uczniowie będą zobowiązani przedstawić nawet

Kurs internetowy „Młodzi Przedsiębiorczy - jak prowadzić projekty uczniowskie”

Centrum Edukacji Obywatelskiej

częstkowe wyniki swojej pracy. Ponadto warto pamiętać, że poszczególne etapy powinny być dostosowane do innych zadań uczniów. Dlatego należy tak skonstruować harmonogram projektu, aby największe obciążenie pracą nie przypadało na okres klasówek i sprawdzianów pod koniec semestru. Ponieważ wtedy uczniowie nie będą mieli odpowiednio dużo czasu na prawidłową realizację projektu.

Podstawą efektywnej pracy metodą projektu jest wyznaczenie osób odpowiedzialnych za jego realizację oraz podział zadań między nimi. Warto pomóc grupie uczniów wyłonić swego lidera. Będzie on rozdzielał zadania w zespole, dbał o obieg informacji, pilnował terminów i kontaktował się z nauczycielem, który opiekuje się projektem. Konieczne jest również, aby uczniowie nauczyli się planowania realizacji zadań. Każdy uczeń musi wiedzieć, co ma zrobić oraz w jakim terminie. Ważne jest także, aby przed przystąpieniem do realizacji projektu uczniowie poznali kryteria oceny ich pracy, które będzie stosował nauczyciel. Jeżeli projekty są realizowane w małych grupach i dotyczą poszczególnych zagadnień programowych, warto, aby zakończyły się prezentacją na forum klasy, ponieważ jest to sprawdzona forma wymiany doświadczeń i możliwość „pochwalenia się” dokonaniami przed koleżankami i kolegami. Przyjęcie takiej formy prezentacji nie wyklucza jednak przedstawienia rezultatów pracy uczniów na szerszym forum.

Praca w grupie jest bardzo trudna, dlatego też przed przystąpieniem do realizacji projektu uczniowie powinni ustalić zasady, zgodnie z którymi będą wspólnie pracować. Najlepiej zapisać je w formie kontraktu, do przestrzegania, którego zobowiązują się wszyscy członkowie zespołu. Pozwoli to na sprawne wykonywanie zadań, a w przypadku problemów umożliwi odwołanie się do konkretnych, zaakceptowanych przez grupę zapisów.

Przykładowe zasady:

- każdy w grupie jest potrzebny,
- każdy jest zobowiązany wykonywać swoje zadania,
- każdy ma prawo do wypowiedzi,
- każdy może być liderem grupy,
- jeśli krytykujesz, to tylko konstruktywnie,
- mówimy pojedynczo,
- nie należy przerywać wypowiedzi innym,
- Słuchamy, kiedy mówią inni,
- ...

Aby współpraca w grupie układała się dobrze, warto na początek

Na temat organizacji projektu gimnazjalnego przeczytamy zarówno w ustawie o systemie oświaty¹² jak i w nowym **Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 10 czerwca 2015 r.**¹³ w sprawie szczegółowych warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych.

Art. 44p. 1. Uczniowie gimnazjum biorą udział w realizacji projektu edukacyjnego, który jest zespołowym, planowym działaniem uczniów, mającym na celu rozwiązanie konkretnego problemu, z zastosowaniem różnorodnych metod.

2. Dyrektor gimnazjum może zwolnić ucznia z realizacji projektu edukacyjnego w przypadkach uniemożliwiających udział ucznia w realizacji tego projektu.

Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2015, poz. 357).

¹² Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2015, poz. 357).

¹³ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 10 czerwca 2015 r. w sprawie szczegółowych warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych (Dz. U. z 2015, poz. 843).

Kurs internetowy „Młodzi Przedsiębiorczy - jak prowadzić projekty uczniowskie”

§ 8. 1. Projekt edukacyjny jest realizowany przez zespół uczniów pod opieką nauczyciela i obejmuje:

- 1) wybór tematu projektu edukacyjnego;
- 2) określenie celów projektu edukacyjnego i zaplanowanie etapów jego realizacji;
- 3) wykonanie zaplanowanych działań;
- 4) publiczną prezentację przez uczniów rezultatów projektu edukacyjnego;
- 5) podsumowanie pracy uczniów nad projektem edukacyjnym.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 10 czerwca 2015 r. w sprawie szczegółowych warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych (Dz. U. z 2015, poz. 843).

Projekt krok po kroku

Zgodnie z zmienionym **Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 10 czerwca 2015 r.** projekt edukacyjny obejmuje następujące etapy:

1. **PRZYGOTOWANIE** - wybór tematu projektu oraz określenie problemu,
2. **PLANOWANIE** - określenie celów projektu i zaplanowanie poszczególnych jego etapów,
3. **DZIAŁANIE** - realizacja zaplanowanych działań,
4. **PREZENTACJA** - publiczne przedstawienie rezultatów projektu i ocena realizacji założonych celów i wykonanych działań
5. **PODSUMOWANIE** pracy uczniów nad projektem i **OCENA**.

Należy podkreślić, że w nowych przepisach – w stosunku do Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 20 sierpnia 2010 r.¹⁴ - **dodano piąty etap, zwracając szczególną rolę na podsumowanie pracy projektowej.**

Krok 1.

PRZYGOTOWANIE, czyli wybór tematu projektu edukacyjnego

§ 8. 2. Zakres projektu edukacyjnego może dotyczyć wybranych treści nauczania określonych w podstawie programowej kształcenia ogólnego dla gimnazjów lub wykraczać poza te treści.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 10 czerwca 2015 r. w sprawie szczegółowych warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych (Dz. U. z 2015, poz. 843).

W pierwszym kroku uczniowie wraz z nauczycielem zastanawiają się nad tematem projektu i formułują konkretne propozycje. Takie działania należy rozpocząć od wprowadzenia w temat projektu, którego najczęściej dokonuje nauczyciel. Wprowadzenia można dokonać stosując ćwiczenia z zakresu przedsiębiorczości np. zarządzania finansami, budowania budżetu ucznia, czy też budżetu wycieczki. Można również odwołać się do już zrealizowanych projektów.

Decydując o temacie można wykorzystać różne możliwości:

- nauczyciel opracowuje sam listę tematów, przedstawia ją uczniom, a oni wybiorą temat, nad którym chcieliby pracować;
- w klasie odbywa się dyskusja lub formułowanie różnych możliwych tematów projektów i uczniowie wybierają z utworzonej listy temat dla siebie;
- nauczyciel sam określa jeden temat projektu, który będzie realizowany przez wszystkich uczniów.

Pamiętajmy jednak, że głównym celem gimnazjalnego projektu edukacyjnego jest rozwiązanie

¹⁴ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 20 sierpnia 2010 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych (Dz. U. Nr 156, poz. 1046).

Kurs internetowy „Młodzi Przedsiębiorczy - jak prowadzić projekty uczniowskie”

Centrum Edukacji Obywatelskiej

konkretnego problemu sformułowanego przez uczniów. Ponadto, aby projekt był odpowiednio zrealizowany przez uczniów, konieczne jest już na wstępie jasne określenie celu oraz metod pracy. Dlatego warto zastanowić się, co jest głównym celem naszych działań i czy praca uczniów będzie związana z udziałem w:

- **projekcie badawczo-poznawczym** polegającym na zebraniu i usystematyzowaniu informacji poprzez krytyczną analizę literatury i przeprowadzenie badań - projekt zorientowany na działalność poznawczą,
- **projekcie technicznym** pozwalającym uczniom przyswoić wiedzę techniczną - projekt skierowany na nabycie umiejętności praktycznych,
- **projekcie - przedsięwzięciu**, który polega na podjęciu jakiejś akcji/działania na terenie szkoły lub w najbliższym środowisku.

Możliwa jest taka sytuacja, że temat od razu zostanie sformułowany w postaci problemu do rozwiązania przez uczniów. Wtedy temat i problem będą brzmiały tak samo.

Krok 2.

PLANOWANIE, czyli określenie celów działania i zaplanowanie poszczególnych działań

§ 8. 3. Dyrektor gimnazjum, po zasięgnięciu opinii rady pedagogicznej, ustala:

- 1) *zadania nauczyciela, o którym mowa w ust. 1;*
- 2) *czas realizacji projektu edukacyjnego;*
- 3) *termin oraz sposób prezentacji przez uczniów rezultatów projektu edukacyjnego;*
- 4) *sposób podsumowania pracy uczniów nad projektem edukacyjnym;*
- 5) *inne elementy istotne dla prawidłowej realizacji projektu edukacyjnego.*

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 10 czerwca 2015 r. w sprawie szczegółowych warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych (Dz. U. z 2015, poz. 843).

Wskazane jest również, aby uczniowie otrzymali informacje na temat realizacji innych ciekawych projektów – warto pokazać doświadczenia innych szkół i zespołów. Dlatego zapraszamy do odwiedzenia strony internetowej CEO <http://ceo.org.pl>, na której znajdują Państwo opisy projektów zrealizowanych w ramach programów prowadzonych przez fundację. Jest tam naprawdę wiele ciekawych pomysłów, które można zrealizować w każdej szkole.

Istnieje wiele możliwości zainicjowania tematyki projektów uczniowskich. Oto niektóre z najbardziej typowych:

- Zadaniem nauczyciela jest wyznaczenie merytorycznych ram projektu i określenie obszaru tematycznego. Natomiast sami uczniowie wybierają już szczegółowe tematy/problemy, którymi chcieliby się zająć.
- Nauczyciel przygotowuje zbiór tematów/problemów, a uczniowie wybierają ten z nich, który chcieliby zrealizować. Zaletą tej metody jest na pewno to, że występuje w niej ścisły związek między wybranym tematem/problemem a podstawą programową, czy też realizowanym przez nauczyciela programem nauczania. Należy jednak podkreślić, że przedstawienie tematów/problemów znacznie ogranicza swobodę działania uczniów na tym etapie pracy.
- Nauczyciel określa jeden temat/problem, który uczniowie realizują w ramach projektu. Oznacza to, że uczniowie nie uczestniczą w formułowaniu tematu, natomiast od nich zależy tylko forma realizacji.

Przed przystąpieniem do pracy w ramach projektu zespół uczniów realizujących projekt powinien

Kurs internetowy „Młodzi Przedsiębiorczy - jak prowadzić projekty uczniowskie”

odpowiedzieć na następujące pytania:

- Dlaczego będziemy się zajmować właśnie takim projektem?
- Co dobrego przyniesie jego realizacja? Kto skorzysta na jego zrealizowaniu?
- W jaki sposób będziemy pracować? Jak się zorganizujemy do pracy?
- W jakim czasie będzie realizowany i kiedy możemy się spodziewać rezultatów?
- Kto może nam pomóc? Jakie są ewentualne koszty realizacji?

Następnie uczniowie - z pomocą nauczyciela – określają cele, które wyznaczą kierunki i sposoby działania poszczególnych zespołów. Odpowiadają na pytania: czego chcemy się dowiedzieć? (cele poznawcze) oraz co chcemy osiągnąć? (cele praktyczne).

Pracując w programie „Młodzi Przedsiębiorczy” i realizując projekty edukacyjne w drugim kroku nauczyciel powinien zapoznać uczniów z celami „Młodych Przedsiębiorczych”, odwołać się do już posiadanych doświadczeń, a kiedy szkoła po raz pierwszy realizuje tego typu projekt zaprezentować działania zespołów z poprzednich edycji. Dlatego strona www programu będzie ciekawą lekturą zarówno dla uczniów, jak i dla nauczycieli.

Pamiętajmy, że nauczyciel po sformułowaniu celów edukacyjnych przedstawia je uczniom, dlatego powinien określić je w języku zrozumiałym dla uczniów. Takie ujęcie celów pozwala młodym ludziom zaangażować się w projekt, śledzić własne postępy, oceniać i doceniać je, a także korygować ewentualne niedociągnięcia. Warto, zatem odnieść się do nich, formułując kryteria dobrego wykonania zadania w postaci tabel dobrze wykonanego zadania (**rubrics**).

Cele praktyczne wyznaczają kierunki działań uczniów, czy też poszczególnych zespołów projektowych. Formułują je uczniowie i **przedstawiają je w kategoriach rezultatów**, które chcą osiągnąć. Na pewno ważne jest to dla powodzenia projektu to, aby uczniowie, opracowując cele odkryli: *po co realizują projekt? po co wykonują poszczególne działania?* i dzięki temu wiedzieli: *co chcą osiągnąć? i jak mają to zrobić?*

W formułowaniu praktycznych celów działań należy zostawić uczniom dużo swobody i pozwolić im na własne, nawet niedoskonałe sformułowania, ale przede wszystkim nauczyciel opiekun dba o to, aby sformułowane przez uczniów cele były dostatecznie konkretne. Każdy zespół może opisać cele swej pracy w sposób specyficzny, nawet wtedy, gdy wybrane problemy będą się powtarzać.

Określając cele warto pamiętać o tym, że powinny one dotyczyć:

- **Zdobycia wiedzy**
Uczniowie w wyniku realizacji projektu zdobędą wiedzę lub informacje na określony temat np. będą umieli wskazać dochody i wydatki w budżetach domowych.
- **Zdobycia umiejętności**
Uczniowie w wyniku realizacji projektu zdobędą nowe umiejętności np. będą umieli zaplanować budżet wycieczki szkolnej lub budżet domowy.
- **Zmiany postaw**
Uczniowie w wyniku realizacji projektu zmienią nastawienie wobec oszczędzania i będą kupować mniej słodyczy.

Należy pamiętać, że:

- Uczniowie planują swoje działania zgodnie z celami swojego projektu.
- Podczas planowania uczniowie powinni określić osoby odpowiedzialne za ich wykonanie, a także formę i termin prezentacji końcowej.
- Dla każdego działania/zadania warto określić czas i zasoby potrzebne do jego realizacji.

Po określeniu obszarów tematycznych konieczne jest wyznaczenie harmonogramu projektu, w którym

Kurs internetowy „Młodzi Przedsiębiorczy - jak prowadzić projekty uczniowskie”

powinny być określone następujące terminy:

- prace przygotowawcze,
- dobór grup,
- zobowiązanie się do zrealizowania określonego tematu,
- wykonanie planu pracy grup,
- opis projektu,
- spisanie kontraktu,
- wykonanie projektu,
- prezentacja projektu,
- ocena projektu przez jego realizatorów, w tym samoocena.

Kiedy przygotowujemy konkretny plan działania w projekcie, warto zastosować zamieszczoną poniżej tabelę wpisując działania od pierwszego do ostatniego.

Co? Opis konkretnych działań	Kto? Wskazanie odpowiedzialnych osób	Kiedy? Terminy realizacji	Gdzie? Miejsce spotkania	Jaki będzie rezultat? Konkretne rezultaty działania	Zasoby niezbędne do realizacji projektu, w tym sojusznicy	
					Kto jest naszym sojusznikiem? Co posiadamy?	Kogo musimy zaprosić do współpracy? Co musimy pozyskać?

Planowanie jest ważny etapem pracy metodą projektu, dlatego warto zaangażować w nie uczniów i ich uczynić odpowiedzialnymi za sposób i formę planu zespołu. Samodzielne wyznaczenie zadań przez członków zespołu może przynieść lepsze rezultaty niż ich narzucenie np. przez nauczyciela, ponieważ w pierwszym przypadku utożsamiamy się zarówno z celem naszej pracy, jak i wyznaczeniem kolejnych zadań.

Wszystkie ustalenia zaakceptowane przez członków zespołów w ramach przygotowań do projektu, powinny zostać ujęte w **kontrakcie**, który jest rodzajem umowy pomiędzy nauczycielem i uczniami biorącymi udział w projekcie. Konieczne jest, aby kontrakt zawierał przede wszystkim takie informacje jak:

- temat projektu i jego cele,
- formę wykonania projektu,
- zadania dla poszczególnych uczestników projektów,
- źródła, z których uczniowie powinni korzystać.

Niezbędne jest również, aby w **kontrakcie** umieszczone zostały **informacje na temat terminu i sposobu prezentacji projektu**. Kontrakt powinien także zawierać informacje na temat **kryteriów oceny projektu**.

Warto również zastanowić się nad włączeniem następujących elementów:

- sposobu komunikowania się z nauczycielem prowadzącym projekt oraz innymi nauczycielami, w przypadku projektu interdyscyplinarnego,
- kosztorysu realizacji projektu, ze wskazaniem na płatnika,
- terminów korzystania z potrzebnej bazy szkolnej – laboratoriów, pracowni, itp.
- daty zawarcia kontraktu oraz podpisów nauczyciela i uczniów,
- innych informacji ważnych dla realizowanego projektu.

Po spisaniu wszystkich zadań, uczniowie przystępują do realizacji projektu i wykonania zaplanowanych prac, których się podjęli. Uczniowie zobowiązani są do systematyczności w działaniach w projekcie, m.in. zbierania i gromadzenia potrzebnych informacji, a także ich analizy pod kątem przydatności dla osiągnięcia zaplanowanych celów/rezultatów.

Realizując np. zadanie dotyczące badania rynku uczniowie muszą wybrać, które z informacji mają znaczenie dla ich wirtualnej firmy. Jeśli chcą założyć firmę produkującą ubranka dla dzieci, ważne jest sprawdzenie nie tylko liczby mieszkańców, ale także przyrostu naturalnego w okolicy.

Zadaniem nauczyciela podczas samodzielnej pracy wykonywanej przez uczniów w zespołach jest zapewnienie im możliwości regularnych spotkań konsultacyjnych. Regularne konsultacje z nauczycielem pozwalają na systematyczne monitorowanie pracy uczniów. Podczas spotkań nauczyciel udziela uczniom wskazówek, pomaga zrozumieć trudności w realizacji zadań i wspiera ich w rozwiązywaniu problemów, jakie napotykają w trakcie pracy. Dzięki temu uczniowie lepiej wykorzystują możliwości uczenia się, a jakość osiągniętych przez nich rezultatów jest dużo wyższa. Warto pamiętać, że nauczyciel nie może podejmować za uczniów decyzji w sprawie projektu, a jedynie im pomagać. Ta część projektu wymaga szczególnej uwagi nauczyciela i odpowiedniego motywowania uczniów do pracy, a także pobudzania ich aktywności.

Wygodnym narzędziem monitorowania postępów może być **karta kontroli i oceny**, która zawiera informacje dotyczące **zakresu oceny poszczególnych etapów, kryteria oraz ocenę, jaką uczeń może otrzymać za dany etap**. Uczniowie systematycznie uzupełniają w karcie informacje na temat przebiegu swojej pracy, pojawiających się problemów, trudności i sposobów ich rozwiązywania, a także oceniają, czy zaplanowane działania zostały odpowiednio zrealizowane. Treść karty powinna być uzgodniona z uczniami na początku pracy nad projektem.

Krok 3. DZIAŁANIE, realizacja zaplanowanych działań

Uczniowie samodzielnie wykonują kolejne zadania określone w harmonogramie, pracując w małych podgrupach zadaniowych, parach lub indywidualnie. Na bieżąco prowadzą dokumentację swojego projektu. Dokumentację stanowią mogą: karta projektu, karty działań i zadań, zdjęcia, filmy, rysunki, omówienia lektur czy spotkań z ekspertami, przedmioty i materiały związane z tematem projektu, notatki z konsultacji z nauczycielami, refleksje z bieżącej oceny realizacji projektu, wnioski z podsumowania. Spotykają się też w całym zespole projektowym, by na bieżąco śledzić postępy swoich prac i rozwiązywać pojawiające się trudności.

Uczniowie utrzymują stały kontakt z nauczycielem - w formie zespołowych konsultacji (gdy to możliwe – np. przez Internet). W ich trakcie nauczyciel udziela uczniom wsparcia i informacji pomagających wykonywać projekt; motywuje do działania. Sprawdza, jak udało im się zrealizować zaplanowane zadania i pomaga radzić sobie z napotkanymi trudnościami. Zachęca do samooceny, proponując, by zastanowili się: *co i jak zrobili do tej pory? co stanowiło dla nich trudność i jak ją pokonywali? czego się nauczyli?*

Kurs internetowy „Młodzi Przedsiębiorczy - jak prowadzić projekty uczniowskie”

Krok 4.

PREZENTACJA I OCENA, czyli publiczne przedstawienie rezultatów projektu i ocena realizacji założonych celów i wykonanych działań

Publiczna prezentacja daje uczniom szansę pokazania innym, co zrobili, czego się nauczyli i co potrafią. Część prezentacji może polegać, zatem na przedstawieniu doświadczeń, zgromadzonej wiedzy czy umiejętności.

Częścią prezentacji może być publikacja „w sieci”, gdzie zamieszczone zostaną efekty pracy uczniów (np. w formie prezentacji multimedialnych, tekstów, galerii zdjęć, stron internetowych projektu). Popularne są też drukowane, a niekiedy nawet wykonane ręcznie (np. plakaty, makiety) formy prezentacji rezultatów pracy uczniów, pokazane w formie wystawy, uczniowskiej konferencji czy szkolnych targów lub festiwalu projektów. Nawet, jeśli „produkty” projektu można obejrzeć w Internecie, warto zorganizować publiczne wydarzenie dla szerszej grupy odbiorców, innych uczniów szkoły, rodziców, przedstawicieli lokalnej społeczności.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 10 czerwca 2015 roku nakłada obowiązek publicznej prezentacji działań projektowych.

Efektom pracy powinno być przygotowanie przez uczniów sprawozdania oraz prezentacji projektu. Prezentacja może być przeprowadzona w sposób tradycyjny i przedstawiać:

- 1) przebieg pracy,
- 2) wykonane zadania,
- 3) zebrane informacje,
- 4) zaprezentowanie wypracowanych wniosków.

Prace uczniów mogą zostać przygotowane w formie pisemnych sprawozdań lub esejów. Może być to także:

- wygłoszenie referatu,
- prezentacja albumów, folderów, przewodników, kronik, filmów wideo, rysunków, nagrań dźwiękowych itp.
- forma inscenizacji,
- wystawa prac.

W tej części realizacji projektu rola nauczyciela jest bardzo istotna, ponieważ to on dokonuje podsumowania działań podejmowanych przez uczniów.

Krok 5.

PODSUMOWANIE I OCENA, czyli porównanie realizacji założonych celów i wykonanych działań

Ważnym elementem pracy uczniów jest **podsumowanie rezultatów projektu oraz procesu edukacyjnego**, jaki miał miejsce podczas jego realizacji. Jest to zadanie dla nauczyciela, ale przede wszystkim dla uczniów – po prezentacji powinni dokonać samooceny własnego udziału, udzielić informacji zwrotnej pozostałym członkom zespołu, przeanalizować sukcesy i trudności oraz wyciągnąć wnioski na przyszłość.

§ 8. 7. *Udział ucznia w realizacji projektu edukacyjnego uwzględnia się w kryteriach oceniania zachowania ucznia gimnazjum zawartych w ocenianiu wewnątrzszkolnym.*

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 10 czerwca 2015 r. w sprawie szczegółowych warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych (Dz. U. z 2015, poz. 843).

Kurs internetowy „Młodzi Przedsiębiorczy - jak prowadzić projekty uczniowskie”

Centrum Edukacji Obywatelskiej

Pamiętajmy, że cele związane ze zdobyciem wiedzy można zrealizować stosunkowo szybko, a zdobywanie umiejętności wymaga już czasu. Ale nie rezygnujemy z ćwiczenia umiejętności z powodu braku czasu – raczej zredukujemy liczbę celów, które sobie postawiliśmy.

Przed przystąpieniem do pracy nad projektem nauczyciel powinien poinformować uczniów co dokładnie będzie podlegało ocenie, a także jakie elementy składające się na zadanie będą brane pod uwagę. Jasne określenie kryteriów pozwoli na lepsze przygotowanie projektu przez uczniów. Wiedząc, na co nauczyciel będzie zwracał uwagę, uczniowie będą potrafili odpowiednio prowadzić swoje działania.

Niezwykle istotną rolę w pracy metodą projektu odgrywa podsumowanie i system oceny. Oceniając całokształt pracy uczniów należy zwrócić uwagę na następujące elementy:

- ujęcie tematu/problemu,
- wykorzystanie dostępnych źródeł informacji, w tym ich różnorodność,
- sposób realizacji projektu tj. pomysłowość/kreatywność, zawartość merytoryczna, poprawność językowa,
- samodzielność, wkład pracy,
- rzetelność i terminowość,
- sposób prezentacji, tj. struktura, komunikatywność, wizualizacja/forma.

§ 13. 1. Śródroczna i roczna ocena klasyfikacyjna zachowania uwzględnia następujące podstawowe obszary:

- 1) wywiązywanie się z obowiązków ucznia;
- 2) postępowanie zgodne z dobrem społeczności szkolnej;
- 3) dbałość o honor i tradycje szkoły;
- 4) dbałość o piękno mowy ojczystej;
- 5) dbałość o bezpieczeństwo i zdrowie własne oraz innych osób;
- 6) godne, kulturalne zachowanie się w szkole i poza nią;
- 7) okazywanie szacunku innym osobom.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 10 czerwca 2015 r. w sprawie szczegółowych warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych (Dz. U. z 2015, poz. 843).

Uwzględnienie udziału ucznia w projekcie edukacyjnym w kryteriach oceny jego zachowania, wymaga od dyrektora szkoły i nauczycieli zwrócenia szczególnej uwagi na podstawowe obszary zachowania określone w rozporządzeniu z 10 czerwca 2015 r., a w przypadku nauczyciela opiekuna zespołu realizującego projekt takiej organizacji podsumowania, aby z jednej strony pamiętać o roli oceny z zachowania, a po drugie pozwolić uczniom na samoocenę i ocenę koleżeńską.

Oceniając projekty uczniowskie należy zwrócić uwagę nie tylko na ocenę sumującą, ograniczającą się do stopnia. Uczeń powinien uzyskać informację, co wykonał dobrze, gdzie popełnił błąd i w jaki sposób może go poprawić. **Dlatego warto stosować ocenianie kształtujące.**

Informacja zwrotna powinna zawierać następujące elementy:

- **wyszczególnienie i docenienie dobrych elementów** pracy ucznia,
- odnotowanie tego, **co wymaga poprawienia lub dodatkowej pracy** ze strony ucznia,
- **wskazówki, w jaki sposób uczeń powinien poprawić** tę konkretną pracę,
- **wskazówki, w jakim kierunku uczeń powinien pracować dalej.**

Warto również zebrać od uczniów informację na temat sposobu, w jaki się uczą i co pomaga im się uczyć? Zebranie tych wiadomości pozwoli na dodatkową ocenę projektu oraz zasad wprowadzonych do pracy. Konieczne jest uzyskanie odpowiedzi na pytania:

- Czy zostały osiągnięte założone cele?

Kurs internetowy „Młodzi Przedsiębiorczy - jak prowadzić projekty uczniowskie”

- Czy grupy były właściwie dobrane i zorganizowane?
- Czy odpowiednio zostały dobrane metody i formy pracy; które z nich mogłyby ulec zmianie?
- Jakie problemy pojawiły się podczas realizacji projektu i z czego wynikały?
- Czy rozplanowanie pracy w czasie było dobre?
- Czy forma prezentacji była odpowiednio dobrana?
- Co należałoby zmienić w projekcie?